

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
УДК 336.1:631.1

Балджи Марина Дмитрівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії та економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет*

Baldzhy Maryna

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Economic Theory and Business Economics
Odesa State Agrarian University
ORCID: 0000-0003-4654-9093*

Мацієвич Тетяна Олександрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет*

Mazievich Tatyana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management
Odesa State Agrarian University
ORCID: 0000-0003-1240-1875*

**ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ
FINANCIAL ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN
UKRAINE DURING MARTIAL LAW**

Анотація. Вступ. Підприємства агропромислового комплексу України, незважаючи на багаторічний військовий стан, продовжують активну господарську діяльність. Через складність господарювання у

сільському господарстві виникає проблема фінансування бізнесу в даному секторі економіки. Підприємства, які працюють в аграрному виробництві, часто фінансуються за рахунок кредитів і позик, що обумовлено додатковими витратами. Фінансова діяльність аграрного виробництва визначає провідні процеси господарської діяльності, які включають особливості становлення, перерозподілу та використання фінансових ресурсів для активізації роботи, впровадження інноваційних методів, обладнання і технологій й покращення результатів господарювання для розвитку бізнесу. Не завжди аграрні підприємства у змозі покрити свої затрати на існування та вартість витрат протягом періоду від виробництва до продажу зі своїх запасів. Тому важливою потребою виступає розробка скоординованої структури фінансування цих підприємств, оскільки поточний економічний стан не може відповідати на виклики глобального постачання продовольства тільки корпоративними стратегічними діями.

Мета. Метою дослідження виступає простеження фінансової діяльності аграрних підприємств України, діючих під час воєнного стану, задля стабільної економічної діяльності з позиції надходження фінансових ресурсів, що дозволяє активізувати виробничу роботу та збільшувати експорт продукції.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) законодавчо-правові документи щодо фінансової діяльності підприємств, у тому числі аграрного сектору економіки; 2) монографії, статті і звіти вітчизняних та зарубіжних авторів, що стосуються фінансового забезпечення підприємств, особливостей фінансування аграрної діяльності та практики управління фінансами; 3) звіти вітчизняних підприємств та статистичних даних.

У процесі проведення дослідження застосовувались такі наукові методи: 1) аналітичні методи для визначення господарської діяльності

аграрних підприємств у сучасних умовах та особливостей надходження фінансів; 2) емпіричні методи дослідження для простеження реального спостереження та складання графіків і таблиць; 3) методи аналізу і синтезу для обґрунтування науково-практичних рекомендацій.

Результати. У науковій статті простежено особливостей надходження фінансів для діяльності аграрних підприємств під час воєнного часу в Україні. На основі наукового підходу, заснованого на фінансових ресурсах та фінансових можливостях, визначено складові фінансової діяльності аграрного бізнесу та з'ясовано місце виділених компонентів у діяльності аграрних підприємств. Обґрунтовано основні компоненти в якості змінних фінансової діяльності аграрних підприємств, до них віднесено: фінансові ресурси, виробничі та операційні витрати, необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання, бухгалтерський баланс, витрати з оперативної оренди (лізингу), капітальні інвестиції. Проаналізовано показники компонентної складової фінансової діяльності аграрних підприємств в Україні за роки воєнного стану та проведено порівняння з попередніми статистичними даними. Зроблено аналіз особливостей фінансової діяльності українського агробізнесу в умовах військової агресії росії. Доведено переваги фінансових форм підтримки агровиробників. Обґрунтовано особливості надходження фінансових ресурсів завдяки запровадженню концесійного фінансування, як одного з видів державно-приватного партнерства, що дозволить активізувати виробництво і переробку продукції та збільшувати експорт аграрного бізнесу України.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на вагомості практики управління фінансовою діяльністю для успішної роботи сільськогосподарських підприємств; на потенційних стратегіях сприяння накопиченню фінансових ресурсів та впровадженні регуляторних заходів з боку держави. Вагома роль у даних

напрямках належатиме інвесторам, якими можуть виступати як окремі особи і бізнес-структури, так і держава. Це надасть змогу виробляти кінцеву продукцію у сільськогосподарському секторі економіки України та стабілізувати економічну діяльність вітчизняних аграрних підприємств.

Ключові слова: фінанси, фінансова діяльність, фінансові ресурси, аграрні підприємства, державно-приватне партнерство, фінансові інвестиції, концесійне фінансування.

Summary. *Introduction. Agricultural enterprises in Ukraine, despite the prolonged period of martial law, continue active economic activities. Due to the complexities of operating in the agricultural sector, there arises a significant issue regarding the financing of businesses in this sector of the economy. Enterprises engaged in agricultural production often rely on loans and borrowings, resulting in additional costs. The financial activities of agricultural production determine the core processes of economic operations, which include the establishment, redistribution, and utilization of financial resources to enhance operations, implement innovative methods, equipment, and technologies, and improve business performance. Agricultural enterprises are not always able to cover their operating costs and expenses during the production-to-sales period from their own reserves. Therefore, developing a coordinated financial structure for these enterprises becomes a critical need, as the current economic situation cannot address the challenges of global food supply solely through corporate strategic actions.*

Purpose. *The objective of this study is to examine the financial activities of Ukrainian agricultural enterprises operating under martial law to ensure stable economic operations by securing financial resources, which enables the enhancement of production activities and the growth of product exports.*

Materials and methods. *Materials and Methods. The research materials include: 1) legislative and regulatory documents related to the financial*

activities of enterprises, including the agricultural sector; 2) monographs, articles, and reports by domestic and foreign authors concerning financial support for enterprises, peculiarities of agricultural financing, and financial management practices; 3) reports from domestic enterprises and statistical data.

The research employed the following scientific methods: 1) analytical methods to determine the economic activities of agricultural enterprises under current conditions and the specifics of financial inflows; 2) empirical research methods for real-world observations and the development of charts and tables; 3) methods of analysis and synthesis to substantiate scientific and practical recommendations.

Results. This study examines the peculiarities of financial inflows for agricultural enterprises during wartime in Ukraine. Based on a scientific approach grounded in financial resources and capabilities, the components of financial activities in the agricultural business were identified, and the role of these components in the operations of agricultural enterprises was clarified. The primary components were substantiated as variables in the financial activities of agricultural enterprises, including financial resources, production and operating costs, fixed and current assets, equity and liabilities, balance sheets, operational lease (leasing) expenses, and capital investments. The component indicators of financial activities of Ukrainian agricultural enterprises during the years of martial law were analyzed and compared with previous statistical data. The analysis highlighted the peculiarities of financial activities in the Ukrainian agricultural sector under the conditions of Russian military aggression. The advantages of financial support mechanisms for agricultural producers were demonstrated. The study substantiated the specifics of financial resource inflows through the introduction of concessional financing as a form of public-private partnership, which would activate production and processing activities and increase exports of Ukrainian agricultural products.

Discussion. Future research should focus on the importance of financial management practices for the successful operations of agricultural enterprises, potential strategies to foster financial resource accumulation, and the implementation of regulatory measures by the state. Investors, including individuals, business entities, and the state, will play a crucial role in these directions. This approach will enable the production of final products in Ukraine's agricultural sector and stabilize the economic activities of domestic agricultural enterprises.

Key words: *finance, financial activities, financial resources, agricultural enterprises, public-private partnership, financial investments, concessional financing.*

Постановка проблеми. Підприємства агропромислового комплексу України, незважаючи на багаторічний військовий стан, продовжують активну господарську діяльність. Через складність господарювання у сільському господарстві виникає проблема фінансування бізнесу в даному секторі економіки. Доки триває виробничий процес, витрати фермерів та агропідприємств мають фінансуватись, адже ця господарська діяльність займає друге місце в основі української економіки і забезпечуючи до початку активної російської агресії у середньому 10% ВВП та близько 40 % експортних надходжень (О. Риковська, О. Фраєр, О. Михайленко, 2024). Додаткові витрати у цьому секторі в останні три роки є результатом переривання безперервності доходів. Підприємства, які працюють в аграрному виробництві, часто фінансуються за рахунок кредитів і позик, що обумовлено додатковими витратами. Однак особливість циклу має позитивні наслідки для аграрної політики.

Фінансова діяльність аграрного виробництва визначає провідні процеси господарської діяльності, які включають особливості становлення, перерозподілу та використання фінансових ресурсів для активізації

роботи, впровадження інноваційних методів, обладнання і технологій й покращення результатів господарювання для розвитку бізнесу.

Не завжди аграрні підприємства у змозі покрити свої затрати на існування та вартість витрат протягом періоду від виробництва до продажу зі своїх запасів. Тому важливою потребою виступає розробка скоординованої структури фінансування цих підприємств, оскільки поточний економічний стан не може відповідати на виклики глобального постачання продовольства тільки корпоративними стратегічними діями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теоретично-методологічного обґрунтування фінансів підприємств, у тому числі аграрних, широко розглядались зарубіжними та вітчизняними науковцями. Зупинимось на сучасних іноземних публікаціях, в яких досліджено особливості фінансування українських підприємств. Серед них варто відмітити: Б. Вучковича, Б. Веселіновича, М. Дробняковича (2017), які конкретно розглянули проблему створення адекватної структури фінансування середніх сільськогосподарських підприємств та підкреслили необхідність постійного оборотного капіталу в тих сільськогосподарських підприємствах, які не можуть покрити основні засоби, довгострокові розміщення та частину товарно-матеріальних цінностей з власним капіталом та довгостроковими джерелами фінансування [11]; Т. Хавеманн, К. Негра Ф. Вернек Ф. (2020) розглянули імовірні обмеження і можливості поєднання фінансових інструментів змішаного фінансування сільськогосподарських систем для досягнення глобальних цілей сталого розвитку та механізми фінансування, які можуть сприяти подоланню бар'єрів, пов'язаних зі сталими інвестиціями у сільське господарство [5]; Бабар Захір Батт, Ахмед Імран Хунджра та Кашіф-Ур-Рехман (2010) простежили зв'язок між ефективністю організації та фінансовим менеджментом, використовуючи метод анкетування фінансових менеджерів та фінансових аналітиків [1].

Вітчизняні науковці більш широко розкривали проблеми фінансової діяльності українських аграрних підприємств, що окреслено у наступних монографіях. О.М. Вишневська, А.Г. Костирко (2017) розглядають особливості використання фінансового потенціалу агропідприємств; визначають чинники впливу, взаємозв'язки і взаємозалежності між фінансовим станом цих підприємств і джерелами фінансування та інвестиційною діяльністю; визначають напрями щодо нарощування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств [3]. Н.М. Давиденко зі співавторами (2017) на наявному досвіді розглянуті проблемні аспекти фінансового забезпечення стійкого розвитку аграрних суб'єктів господарювання та визначені пропозиції щодо гармонізації механізму фінансового забезпечення аграрних підприємств [10]. О.О. Яцух (2018) досліджено сутність і зміст фінансового забезпечення діяльності агропідприємств та розроблено аспекти інституціонального забезпечення механізму їх фінансування [14].

Науковці стверджують, що практика фінансового менеджменту є одним із важливих аспектів ефективної роботи агропідприємств, що відображається у показниках формування і розподілу ресурсів, управління фондами та результативністю бізнесу. Однак різні емпіричні дослідження також виявили наявність проблем, які перешкоджають продуктивності агропідприємств під час воєнних дій на території України, що призводить до низьких темпів зростання [12, с. 260.]. Ці проблеми включають, але не обмежуються доступом до фінансування та низьким рівнем фінансової доступності, жорсткою конкуренцією, меншою спроможністю справлятися з технологіями, відсутністю бази даних, вищими рансакційними витратами, недостатніми навичками управління бізнесом, а також відсутністю ефективного фінансового менеджменту [6]. У літературі також стверджується, що багато з цих проблем пов'язані зі складною практикою фінансового менеджменту під час воєнного стану [13].

Крім того, як і будь-який інший бізнес, аграрні підприємства не звільняються від впровадження найкращих практик фінансового менеджменту для їх ефективності та високої продуктивності. Погане фінансове управління призводить до помилкових фінансових рішень, наслідки яких проявляються в гіршій роботі та статусі невдач багатьох агропідприємств у різних вузлах ланцюжка доданої вартості. І тоді фірми з більшою ймовірністю прийматимуть рішення, які завдають шкоди їхньому існуванню.

Метою статті є простеження фінансової діяльності аграрних підприємств України, діючих під час воєнного стану, задля стабільної економічної діяльності з позиції надходження фінансових ресурсів, що дозволяє активізувати виробничу роботу та збільшувати експорт продукції.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) законодавчо-правові документи щодо фінансової діяльності підприємств, у тому числі аграрного сектору економіки; 2) монографії, статті і звіти вітчизняних та зарубіжних авторів, що стосуються фінансового забезпечення підприємств, особливостей фінансування аграрної діяльності та практики управління фінансами; 3) звіти вітчизняних підприємств та статистичних даних.

У процесі проведення дослідження застосовувались такі наукові методи: 1) аналітичні методи для визначення господарської діяльності аграрних підприємств у сучасних умовах та особливостей надходження фінансів; 2) емпіричні методи дослідження для простеження реального спостереження та складання графіків і таблиць; 3) методи аналізу і синтезу для обґрунтування науково-практичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу. Аграрні підприємства мають фінансові ресурси, завдяки яким можуть отримувати конкурентну перевагу та формувати довгострокову продуктивність і функціонування. У дослідженні розглядається підхід, заснований на фінансових ресурсах, оскільки агропідприємства володіють ресурсами та фінансовими

можливостями, побудованими на досвіді фінансового менеджменту. При чому управління фінансовими ресурсами, наприклад, такими як фонди, може визначати ефективність бізнесу.

Фахівці, вивчаючи фінансову діяльність підприємств наголошують на наявності наступних компонентів в якості фінансових змінних, до них відносяться: фінансові ресурси, виробничі та операційні витрати, необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання, бухгалтерський баланс, витрати з оперативної оренди (лізингу), капітальні інвестиції [9]. Цей оперативний погляд було прийнято у подальшому дослідженні для кількісної оцінки практики сучасної фінансової діяльності агропідприємств України.

Динаміка кількості діючих суб'єктів господарювання, у тому числі підприємств сільського господарства та підприємств з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, подана у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість підприємств України за 2022-2023 рр. і порівняння з базовим 2021 роком

Роки	Кількість діючих суб'єктів господарювання		Кількість підприємств сільського господарства, лісового господарства та рибного		Кількість підприємств сільського господарства		Кількість підприємств з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	
	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%
2021	1 956 320	100	70 803	100	64 540	100	16 206	100
2022	1 732 576	88,56	53 281	75,25	48 091	74,51	13 937	72,57
2023	1 913 257	97,80	62 960	88,92	57 391	88,92	16 406	101,23

Джерело: розраховано за даними [4]

Абсолютні показники свідчать про те, що під час активної військової агресії зменшились кількості діючих підприємств (див. табл. 1) у 2022 році. Вже у 2023 році кількість підприємств сільського господарства

зменшилась на 88,92%, а кількість підприємств з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів збільшилась на 200 підприємств.

Зміни у системі господарювання агропідприємств під час військових дій зумовили системні трансформації структури виробництва, що призвело до отримання певних фінансових ресурсів (табл. 2).

Таблиця 2

Фінансові ресурси діяльності аграрних підприємств України за 2022-2023 рр. і порівняння з базовим 2021 роком

Роки	Чистий прибуток (збиток), млн. грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток		Рівень рентабельності (збитковості), %	
		до загальної діяльності, %	фінансовий результат, тис. грн	до загальної діяльності, %	фінансовий результат, тис. грн	всієї діяльності	операційної діяльності
2021	238 807,0	88,7	246 633 893,7	11,3	8 169 753,3	37,8	41,8
2022	86 056,2	78,7	124 562 955,3	21,3	38 860 088,7	13,7	20,7
2023	63 495,8	78,6	95 505 505,9	21,4	33 867 729,2	7,9	11,9

Джерело: розраховано за даними [4]

Аналіз показав, що упродовж 2022–2023 рр. у сільськогосподарських підприємствах простежується зменшення чистого прибутку і зменшується кількість прибуткових підприємств. Так, у 2023 р. чистий прибуток аграрних підприємств зменшився на 22 560,4 млн. грн., у порівнянні з попереднім і на 175 311,2 млн. грн., у порівнянні з базовим роком. Фінансовий результат підприємств, які одержали прибуток, у 2023 р. зменшився на 151 128,4 млн. грн у порівнянні з базовим роком і також знизився, але вже на 29 057,4 млн. грн у порівнянні з 2022 роком. За показниками фінансового результату підприємств, які одержали збиток, спостерігається така ж сама тенденція. Питома вага сільськогосподарських підприємств, які отримали збиток становила у 2021 р. 11,3%, у 2022 р. 21,3%, у 2023 р. 21,4% від загальній кількості підприємств, що свідчить

про їх збільшення під час воєнного стану, відповідно на 10% і на 10,1% у порівнянні з базовим роком.

Водночас у цей період, в порівнянні з 2021 роком, рівень рентабельності функціонування підприємств зменшився (див. табл. 2). Рівень рентабельності усієї діяльності розрахований як відношення чистого прибутку (збитку) до всіх витрат діяльності підприємств і становить у 2022 році 13,7% та у 2023 році 7,9%, що менше відповідно на 24,1% та на 29,9% ніж у базовому році. Рівень рентабельності операційної діяльності розрахований як відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності підприємств і у 2022 році визначений 20,7% та у 2023 році 11,9%, що менше відповідно на 21,1% та на 29,9%, ніж у 2021 році. Це зумовлено збільшенням виробничих витрат і на цій основі зростанням собівартості продукції. Розрахунки виробничих та операційних витрат аграрних підприємств подані в таблиці 3.

Аналіз проведених розрахунків підтверджує факт збільшення виробничих витрат і операційних витрат, що відповідно відбивається на показнику собівартості продукції. У 2023 році виробничі витрати збільшились на 15,2% у порівнянні з базовим роком; операційні витрати – на 21,11% (див. табл. 3).

Таблиця 3

**Виробничі та операційні витрати аграрних підприємств
за 2022-2023 рр. і порівняння з базовим 2021 роком**

Роки	Виробничі витрати підприємств		Операційні витрати	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
2021	580 282 612,6	100	599 753 737,0	100
2022	572 689 683,4	98,69	570 566 252,5	95,13
2023	668 499 679,0	115,20	726 350 667,6	121,11

Джерело: розраховано за даними [4]

За результатами розрахунку фахівців Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», левову частку у 2023 році складають матеріальні витрати на: мінеральні добрива (26,4% від всіх виробничих витрат); паливо та мастильні матеріали (12,0%), засоби захисту рослин й насіння (7,7%); утримання основних засобів, поточний ремонт та технічне обслуговування (15,2%), розрахунки з пайовиками, орендна плата (12,2%), витрати з оплати праці (7,1%), виплата податків (6,0%). Внаслідок розрахунків визначена точка беззбитковості при досягненні врожайності для основних культур, яка має наступні характеристики [2]:

- озимої пшениці становитиме 6 т/га при ринковій вартості 1 т пшениці у 4500 грн (у розрахунках станом на 19 вересня 2023 року);
- кукурудзи на зерно – 6,75 т/га при вартості 1 т у 4000 грн;
- соняшнику – 2,7 т/га при вартості 1 т 10000 грн.

Матеріальною основою агропромислового виробництва є виробничі засоби, тобто активи підприємства, які розділяються на необоротні активи (основні засоби) та оборотні активи (виробничі засоби) [9]. Показники балансу подано в таблиці 4.

Проаналізувавши наведені показники балансу аграрних підприємств, доречно зазначити, що динаміка активів з 2021 р. по 2022 р. зменшилась і склала 96538144,3 тис грн., це відбулося завдяки зменшенню необоротних активів у балансі. Необоротні активи у 2022 р. становили 459 639 678,0 тис. грн., що на 1 590 957,8 тис. грн. менше ніж у 2021 р. А в 2023 р., даний показник зріс на 36 599 736,6 тис. грн. і становив 496 239 414,6 тис. грн. Це демонструє тенденцію до зросту, що відбулось переважно за нарощення основних засобів агропідприємств. Оборотні активи в 2023 році збільшились на 48 455 099,3 тис. грн. і складають 1 017 376 371,9 тис. грн., порівняно з 2022 роком, в якому оборотні активи становили 968 921 272,6 тис. грн. Найбільшу частину активів займають саме оборотні, що

відмічається як у базовому, так і в подальших роках. Формування оборотних активів у роки воєнного стану відбувається не тільки за рахунок власних джерел, а як правило, у вигляді короткострокових кредитів і позик, кредиторської заборгованості та інших зовнішніх можливостей.

Таблиця 4

Необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання аграрних підприємств за 2022-2023 рр. і порівняння з базовим 2021 роком (на кінець року), тис. грн.

Роки	Активи		Пасиви	Баланс
	необоротні	оборотні		
2021	461 230 635,8	870 792 170,5	1 332 022 806,0	1 332 022 806,3
2022	459 639 678,0	968 921 272,6	1 428 560 951,0	1 428 560 950,6
2023	496 239 414,6	1 017 376 371,9	1 513 615 787,0	1 513 615 786,5
Абсолютне відхилення				
2023-2022	36 599 736,6	36 599 736,6	85 054 836,0	85 054 835,9
2022-2021	-1 590 957,8	98 129 102,1	96 538 145,0	96 538 144,3

Джерело: розраховано за даними [4]

Аналіз пасивів свідчить про збільшення усіх зобов'язань чи джерел формування засобів агропідприємств. У 2022 р. зростання пасивів простежено на 96 538 145,0 тис. грн., у 2023 р. – на 181 592 981 тис. грн у порівнянні з базовим роком. Отже бухгалтерський баланс також має тенденцію до збільшення (див. табл. 4).

Вагому роль у запровадженні інноваційної техніки і обладнання на аграрних підприємствах належить лізингу. Оцінюючи привабливість лізингу для усіх учасників такої співпраці, доречно зазначити, що лізинг є фінансово вигідним як для суб'єктів, що надають лізингові послуги, так і для користувачів таких послуг для покращення стану матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств. Витрати з лізингу для аграрних підприємств подано на рисунку 1.

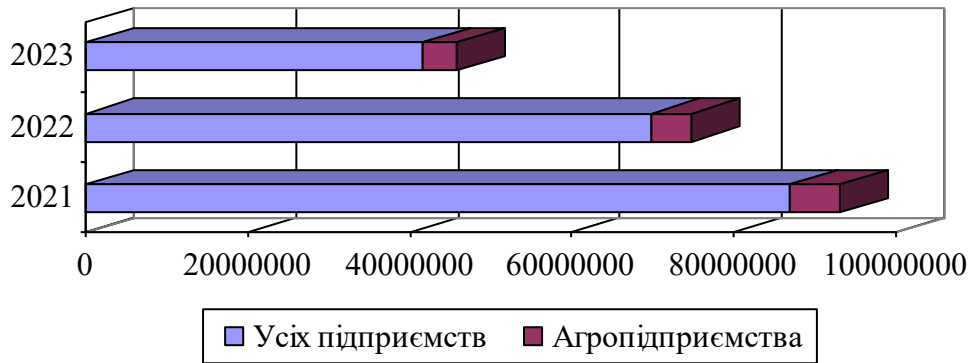

Рис. 1. Витрати з оперативної оренди (лізингу) зі строком більше одного року агропідприємств за 2021-2023 рр., тис. грн [4]

Як свідчать статистичні дані, витрати з лізингу зі строком більше одного року на аграрних підприємствах суттєво зменшуються: у 2022 р. на 1 239 278,1 тис. грн., порівняльно з базовим, а у 2023 р. – на 37 227 391 тис. грн. У відсотковому відношенні доля витрат з оперативної оренди (лізингу) зі строком більше одного року в агропідприємствах становила: у 2021 р. – 7,02%, у 2022 р. – 6,96%, у 2023 р. – 10,38% з усіма підприємствами галузей економіки України. Тобто, у 2022 р. спостерігається 79,72% у порівнянні з базовим 2021 роком, а у 2023 р. лише 70,58%. На нашу думку це пов'язано з недовірою лізингодавців для агропідприємців країни, де іде війна.

Капітальні інвестиції аграрних підприємств головним чином виступають капіталовкладеннями у придбання матеріальних і нематеріальних активів, а також включають витрати на капітальний ремонт та модернізацію. Динаміка цього показника представлена на рис. 2.

Проаналізована динаміка капітальних інвестиції аграрних підприємств свідчить про їх зменшення: у 2022 р. простежено зниження на 18 471 294 тис. грн., а у 2023 р. – на 4 439 149 тис. грн. відносно базового 2021 року. Це свідчить про незначні капітальні вкладення у розвиток агропідприємств.

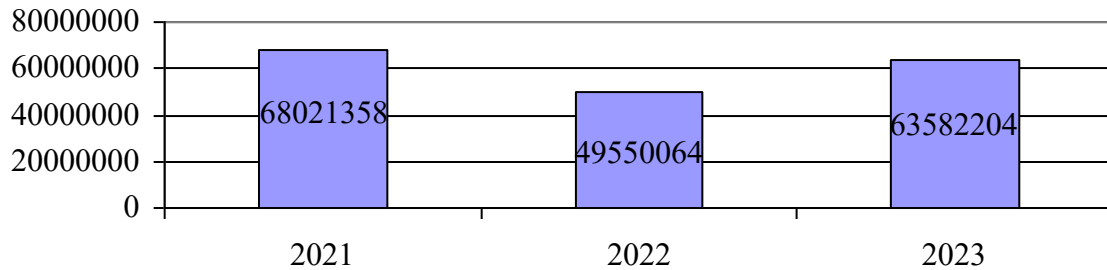

Рис. 2. Капітальні інвестиції аграрних підприємств за 2021-2023 рр., тис. грн [4]

Отже, проведений аналіз фінансової діяльності аграрних підприємств України свідчить про суттєві зниження фінансових показників у воєнні роки, що потребує розробки рекомендацій прикладного призначення.

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, фахівці вважають за потребу суттєву фінансову підтримку, яка надається державою малим фермерським господарствам та підтримку країн-донорів, що надають кошти для закупівлі фермерськими господарствами мінеральних добрив та насіння. Також є успішною формою підтримки сільськогосподарських товаровиробників є кредитування за програмою 5-7-9 для здійснення капітальних видатків на придбання сільськогосподарської техніки та обладнання [2].

З точки зору економіки та її окремого сектора – сільськогосподарського, фінансові інвестиції, орієнтовані на розвиток аграрних підприємств, мають носити систематичний характер. Фінансування може базуватись на поглибленні двох напрямків капіталу: державних і приватних, що обґрунтовано збільшенням державних інвестицій та залучення особистого капіталу. Такі змішані фінансові транзакції зможуть допомогти у вирішенні існуючих проблем у функціонуванні аграрних підприємств під час воєнного стану, тим самим мобілізуючи можливості виробництва сільськогосподарської продукції та її експорту. Вагомими в даному розумінні виступають інвестиції у матеріальні активи, а саме у будівлі та споруди, обладнання й інвентар,

завдяки яким відбуватиметься переробка сільськогосподарської продукції. Розміщення таких об'єктів може бути скоординовано з інвесторами для покращення логістичної сторони. Перевагою у даному процесі стає концесійне фінансування, що дозволить максимізувати кінцевий результат. Прийняття Закону України «Про концесію» орієнтовано на модернізацію інфраструктури та підвищення якості суспільно значущих послуг [7]. Та поряд з цим, здійснення державно-приватного партнерства у фінансуванні об'єктів (нового будівництва, менеджменту, надання послуг та ін.) дозволить реалізувати ідею створення повного циклу переробки сільськогосподарської продукції і мінімізувати можливі ризики, до того ж процедура їх приватизації набагато складніша. Спираючись на існуючі інструменти та приклади запровадження фінансового державно-приватного партнерства, його залучення до сільськогосподарського сектору залежатиме від розуміння перспектив та прозорого фінансування інвесторів, їх підходів і кінцевих рішень.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В результаті проведених досліджень і обґрунтувань, обґрунтована практика фінансової діяльності аграрних підприємств України, діючих під час воєнного стану, яка свідчить про потребу в активізації роботи сільськогосподарського сектору економіки, шляхом впровадження інноваційних методів, обладнання і технологій та виробництва кінцевого продукту. Важливим напрямком виступає розробка скоординованої структури фінансування цих підприємств, оскільки поточний стан діяльності не завжди може відповідати на виклики глобального постачання продовольства тільки корпоративними стратегічними діями. Визначено про можливість надходження фінансових ресурсів завдяки запровадженню концесійного фінансування, як одного з видів державно-приватного партнерства, що дозволить активізувати виробництво і переробку продукції та збільшувати експорт аграрного бізнесу України.

У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на вагомості практики управління фінансовою діяльністю для успішної роботи сільськогосподарських підприємств; на потенційних стратегіях сприяння накопиченню фінансових ресурсів та впровадженні регуляторних заходів з боку держави.

Література

1. Babar Zaheer Butt, Ahmed Imran Hunjra and Kashif-Ur-Rehman. Financial Management Practices and Their Impact on Organizational Performance. *World Applied Sciences Journal*. 2010. 9 (9). P. 997-1002. URL: <http://surl.li/qtyrfc> (дата звернення: 15.11.2024).

2. Витрати аграріїв на гектар у 2023 році лише на 7,6 % перевищать показники довоєнного 2021 року – Інститут аграрної економіки. URL: <http://surl.li/radsqh> (дата звернення: 23.11.2024).

3. Вишневська О.М., Костирко А.Г. Фінансовий потенціал сільськогосподарських підприємств: теоретичні і практичні аспекти: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2017. 268 с.

4. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.11.2024).

5. Havemann T., Negra C., Werneck F. Blended finance for agriculture: exploring the constraints and possibilities of combining financial instruments for sustainable transitions. *Agric Human Values*. 2020. Jul 27; 37(4). P. 1281–1292. doi: 10.1007/978-3-031-18560-1_23.

6. Карнаушенко А.С. Економічна суть та форми фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7821> (дата звернення: 15.11.2024).

7. Про концесію: Закон України від 3 жовтня 2019 р. № 155-ІХ. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text> (дата звернення: 16.12.2024).

8. Риковська О., Фраєр О., Михайленко О. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкіллевих питань. Київ: ГО «Екодія», 2024. 22 с.

9. Фінанси агропромислового виробництва: навч. посіб. За ред. М. К. Пархомця. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 404 с.

10. Фінансове забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія. За ред. Н. М. Давиденко. К.: НУБіП України, 2017. 454 с.

11. Vučković B., Veselinović B., Drobñjaković M. Financing of permanent working capital in agriculture. *Economics of Agriculture*. 2017. V. 3. URL: <http://surl.li/kburxe> (дата звернення: 15.11.2024).

12. Шалигіна І.В., Рибіна Л.О. Підтримка фінансової безпеки підприємств аграрного бізнесу в період їх адаптації до сучасних реалій. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 71. С. 259-264.

13. Shpak S., Earle J. S., Gehlbach S., Panga M. Damaged collateral and firm-level finance: Evidence from Russia's war in Ukraine. *Journal of Comparative Economics*. 2023. 51. P. 1334-1343. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0147596723000641> (дата звернення: 15.11.2024).

14. Яцух О. О. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств: монографія. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018, 467 с.

References

1. Babar Zaheer Butt, Ahmed Imran Hunjra and Kashif-Ur-Rehman (2010). Financial Management Practices and Their Impact on Organizational Performance. *World Applied Sciences Journal*. 9 (9). pp. 997-1002. URL: <http://surl.li/qtyrfc>.
2. Vytraty ahrariiv na hektar u 2023 rotsi lyshe na 7,6 % perevyschat pokaznyky dovoiennoho 2021 roku – Instytut ahrarnoi ekonomiky [Expenditures of agrarians per hectare in 2023 will exceed the pre-war 2021 levels by only 7.6% – Institute of Agrarian Economics]. URK: <http://surl.li/radsoh> [in Ukrainian].
3. Vyshnevska O.M., Kostyrko A.H. (2017). Finansovyi potentsial silskohospodarskykh pidpriemstv: teoretychni i praktychni aspekty [Financial potential of agricultural enterprises: theoretical and practical aspects]: monohrafiia. Mykolaiv: FOP Shvets V.M., 2017. 268 p. [in Ukrainian].
4. *Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
5. Havemann T., Negra C., Werneck F. (2020). Blended finance for agriculture: exploring the constraints and possibilities of combining financial instruments for sustainable transitions. *Agric Human Values*. Jul 27;37(4). pp. 1281–1292. doi: 10.1007/978-3-031-18560-1_23.
6. Karnaushenko A.S. (2020). Ekonomichna sut ta formy finansuvannia innovatsiinoi diialnosti ahrarnykh pidpriemstv [Economic essence and forms of financing innovative activities of agricultural enterprises]. *Efektivna ekonomika*. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7821> [in Ukrainian].
7. Pro kontsesiiu: Zakon Ukrainy vid 3 zhovtnia 2019 r. № 155-IKh. Data onovlennia: 31.03.2023 [On Concession: Law of Ukraine dated October 3, 2019, No. 155-IX. Updated on March 31, 2023]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text> [in Ukrainian].

8. Rykovska O., Fraier O., Mykhailenko O. (2024). Analiz stanu silskoho hospodarstva Ukrainy ta implementatsiia normatyvno-pravovykh aktiv YeS, dotychnykh do ahrarnykh ta dovkillievnykh pytan [Analysis of the state of agriculture in Ukraine and the implementation of EU regulatory acts related to agricultural and environmental issues]. Kyiv: HO «Ekodiia». 22 p. [in Ukrainian].

9. Finansy ahropromysloвого vyrobnytstva (2015): navch. posib. Za red. M. K. Parkhomtsia [Finance of agro-industrial production: textbook. Edited by M. K. Parkhomets]. Ternopil: TNEU. 404 p. [in Ukrainian].

10. Finansove zabezpechennia ahrarnoho sektoru: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Financial support of the agricultural sector: domestic and foreign experience] (2017): monohrafiia. Za red. N. M. Davydenko. K.: NUBiP Ukrainy. 454 p. [in Ukrainian].

11. Vučkovic B., Veselinovic B., Drobnjakovic M. (2017). Financing of permanent working capital in agriculture. *Economics of Agriculture*. V. 3. URL: <http://surl.li/kbupxe>.

12. Shalyhina I.V., Rybina L.O. (2023). Pidtrymka finansovoi bezpeky pidpryiemstv ahrarnoho biznesu v period yikh adaptatsii do suchasnykh realii [Supporting financial security of agricultural business enterprises during their adaptation to modern realities]. *Infrastruktura rynku*. Vyp. 71. pp. 259-264 [in Ukrainian].

13. Shpak S., Earle J. S., Gehlbach S., Panga M. (2023). Damaged collateral and firm-level finance: Evidence from Russia's war in Ukraine. *Journal of Comparative Economics*. 51. pp. 1334-1343. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0147596723000641>.

14. Yatsukh O.O. (2018). Finansove zabezpechennia silskohospodarskykh pidpryiemstv: monohrafiia [Financial support of agricultural enterprises]. Melitopol: Vydavnychiy budynok MMD. 467 p. [in Ukrainian].